

לא רוצים לישון - רוצים להשתגע

אורי בנימין

(רבעון לכלכלה 108, מרץ 1981)

א. שמחה ארליך

על רקע של משק רדום בפעילותו הכלכלית (באמצעות ריסון רכיבי ההשקעה והייבוא הביטחוני) והאטה באינפלציה (שמקורה במלחמת יום הכיפורים ומאורעותיה) מונה שר אוצר חדש למדינת ישראל, הראשון למניין שלאחר בחירות מאי - 1977. הסטגנציה הכלכלית, ססימניה: ריסון הוצאות הממשלה, האטת הצמיחה, שיפור עקיב במאזן התשלומים, הכנסת רפורמה במס הישיר (ועדת בן-שחר) והטלת מס ערך מוסף, שררה במשק.

בטרם הבשילו כהלכה התהליכים המבוקשים על ידי המדיניות: הקטנת נטל החובות; שיפור מאזן התשלומים; האטת האינפלציה וייצוב מערכת המס, וכבר ננקטה מדיניות כלכלית נמרצת - לחידוש הצמיחה. במרכזה הליברליזציה, אשר מרכיביה הם: ביטול הפיקוח על המטבע; ביטול תמריצי-ייצוא והיטלי-ייבוא; ופיחות גדול. מאחר שלא ננקטה במקביל מדיניות פיסקלית ומוניטרית מרסנת, זכה המשק הישראלי בפיחות דה-לוקס נוסף. מה גם שלא נמצא פתרון לבעיה היסודית במאזן התשלומים, כלומר שעל כל דולר ייצוא מתקבל דולר כמתנה או כהלוואה, ועל ידי ביטול תמריצי ייצוא והיטלי ייבוא נחשף הייצואן לתחרות עם הצע הדולרים של מקבלי המתנות וההלוואות. ביטול הפיקוח גם הפך את הדולר למטבע מתחרה ללירה ולאיגרת החוב הצמודה, כנכס פיננסי.

לפתרון הבעיות המיידיות שנוצרו עם הליברליזציה, הופעל מנגנון אשר "נעל" אוטומטית את התהליך האינפלציוני. לתימרוץ הייצוא הועלה שער הדולר, לתימרוץ החסכון הועלתה התשואה לאג"ח מעבר לעליית שער הדולר, למניעת אפליית הכנסות משכר לעומת הכנסות מנכסים פיננסיים הועלה שכר העבודה, למניעת הפסדי יצואנים הועלה הדולר וחוזר חלילה.

כתוצאה מהפיחות התעורר המשק - כסהרורי, וזאת משום שהשקעותיו בעבר קטנו (במיוחד בדיוור) - ונמצא, כי זרמי הכספים גדולים מזרמי הסחורות והשירותים. דבר אשר החל מתבטא בתהליך אינפלציוני מהיר אשר תוגבר על ידי המנגנון האוטומטי. או במינוח פופוליסטי - יותר כסף רודף אחרי פחות סחורות.

ב. יגאל הורביץ

בשלב זה מונה שר אוצר חדש - השני למניין, אשר ניסה ל"הרדים" את המשק חזרה. סיסמאותיו אשר ביטאו את רצונו, מחשבותיו, ומדיניותו היו: "אין לי"; "משוגעים - רדו מהגג"; "שימרו על הלירה"; "מה שלא נחסום היום בטוריות - מחר גם בולדוזרים לא יספיקו", אך התשובה שהוא זכה כמענה למעשיו מעמו ושריו: לא רוצים לישון - רוצים להשתגע!

ככל שקיצו בהתחייבויותיו הראליות של תקציב המדינה (שכר, וקניות) כן התרבו התחייבויותיו הנומינליות (תשלומי העברה, וחובות). את הסובסידיות למוצרי-יסוד הוא הקטין לא לפני שחיזק את מנגנון ההצמדה. וכך הזרמה של הממשלה הפכה לנכסים פיננסיים שתפחו עם עלייתה של האינפלציה, ולספיגת ההזרמה שיכללו את תנאי אג"ח ופת"מ ונעלו סופית את מנגנון ההצמדה.

על אף שההשקעות במשק ירדו, עדיין זיהו השקעות בנכסים פיננסיים חסיני-אינפלציה כחסכון, בעוד שפרמיית המרתם לנכסים נזילים היתה שולית, ולהוסיף מבוכה ומהומה - הלירה בשקל הוחלפה.

ג. יורם ארידור

כשלב זה מונה שר אוצר חדש - השלישי במניין. ותחת הסיסמה של "כלכלה נכונה" - הוא אמר לעם: אתם רוצים להשתגע? - בבקשה! והגיש כל טוב במחירי הפתעה. אך על כך כבר סאיי (Say) אמר: "ההיצע יוצר את הביקוש" או בצורה פופוליסטית "עם האוכל בא התאבון". והשר מהר ימצא שאין לו במה להשביע את תאבון נתיניו. ובכמה תעלה האינפלציה כתוצאה מכלכלה "נכונה" מותנה בכמה כסף צריך לשפוך על מנת לרצות את העם. ■

www.bentamari.com/ecometry